

TUDOMÁNY-, TECHNOLÓGIA- ÉS INNOVÁCIÓPOLITIKA

A magyar kis- és középvállalatok innovációs aktivitása és innovációpolitikai preferenciái egy felmérés tükrében

BARTHA ATTILA – MATHEIKA ZOLTÁN

A szerzők mintegy 250 vállalat részvételével készült felmérése azt mutatja, hogy a magyarországi vállalati szektor – különösen a kis- és középvállalatok – véleménye meglehetősen lesújtó a hazai innovációs keretfeltételekről, illetőleg a létező állami innovációs politikai rendszerről. Bár a vállalatok szükségesnek tartják a célzott innovációpolitikát – ezen belül különösen a K+F támogatásokat és a kis- és középvállalatok innovációs célú támogatását –, igazságtalannak tartják a támogatások elosztását, egyenlőtlennek a hozzáférési esélyeket. A korrupció és az egyenlő versenyfeltételek hiánya hangsúlyosan megjelent az általános keretfeltételekkel kapcsolatos panaszok között is. A vállalatok akut problémának tartják továbbá a képzési rendszer nem megfelelő színvonalát. Az innovációs rendszer szereplői (vállalatok, egyetemek, kutatóintézetek) közötti szorosabb együttműködést – mint a jobb innovációs teljesítmény szükséges feltételét – ugyan a vállalatok egy része megemlítette, a jelek szerint azonban pillanatnyilag nem ez áll az innovációval kapcsolatos vállalati törekvések középpontjában.

Journal of Economic Literature (JEL) kód: O38

Bartha Attila, a KOPINT-TÁRKI Zrt. kutatási igazgatója.

E-mail cím: attila.bartha@kopint-tarki.hu

Matheika Zoltán, a KOPINT-TÁRKI Zrt. kutatója. E-mail cím: zoltan.matheika@kopint-tarki.hu

Apponyi Albert program

Nemzeti Kutatási és Technológiai Hivatal

A projekt a Nemzeti Kutatási és Technológiai Hivatal támogatásával valósult meg.

Bevezetés: a felmérés háttere, a vizsgálat célja, tárgya és módszere

2007. július végén a Kopint-Tárki Zrt. a Gazdasági Versenyképesség Kerekasztal, Kutatás-fejlesztés és innováció munkacsoport számára – többlépcsős kutatás egyik elemeként¹ – a magyarországi vállalatok megkérdezésén alapuló *kérdőíves felmérést* készítet.² A vizsgálat célja – amellett, hogy sűrített helyzetképet ad a vállalati innováció helyzetéről 2007 közepén – döntően az innovációt segítő, illetve gátló tényezők feltárása volt, vállalati nézőpontból.

A felmérés során a potenciálisan innovatív vállalatok körére, ezen belül *első-sorban* a hazai tulajdonú kis- és közepes méretű vállalkozásokra összpontosítottunk. A felmérésre 2007 nyarán került sor.

Koncepcionális kérdések

Mintegy két évtizede az innovációs irodalomban legalább akkora súllyal foglalkoznak az innováció szereplői és az innovációs folyamat alkotóelemei közötti kapcsolatok minőségével és intenzitásával, mint maguknak az egyes összetevőknek a meglétével, elégséges vagy elégtelen voltával (*Freeman*, 1991). Így mindenekelőtt nagy figyelmet kap a vállalatok és az egyetemek, illetőleg kutatóintézetek közötti együttműködés kérdése (*Inzelt*, 2004). Ez főleg a fejlett régiók egymás közötti versenye szempontjából elsődleges fontosságú. Az Egyesült Államok – legalábbis az uralkodó álláspont szerint – az innováció területén nem azért került előnybe az EU fejlett országaival szemben, mert az európai tudományos-kutatói teljesítmény gyengébb az amerikaiénál, hanem azért, mert az EU-ban a tudományos eredmények az esetek kisebb hányadában vezetnek gazdaságilag is hasznosuló innovációvá. Ennek egyik legfőbb okát a gyengébb vállalati-egyetemi kapcsolatokban látják, és az innováció fellendítését célzó programok (így maga a lisszaboni stratégia) nagy súlyt fektetnek az előrelépésre e téren (*MERIT*, 2006).

Az újonnan csatlakozott EU-tagállamok többségében, így Magyarországon is a probléma némileg másképpen merül fel. Természetesen a szektorok (intézmények) közötti együttműködés itt is fejlesztendő, és ez része is a nemzeti innovációfejlesztő programoknak. Ugyanakkor a kelet-közép-európai országokban eleve alacsonyabban a GDP-arányos K+F kiadások – messze elmaradnak a lisszaboni célkitűzésben megszabott 3 százaléktól –, és főként alacsonyabb a vállalati K+F aktivitás, mint az EU fejlett országaiban (*Havas-Nyiri*, 2007, *Parvan*, 2007). A K+F szektor nagy részére komoly forráshiány jellemző. Vagyis Magyarországon az innovációs lánc elemei közötti kapcsolatnál elemibb problémák is felmerülnek, és itt az innovációs

¹ Vizsgálatunkkal nagyjából egy időben a GKI Gazdaságkutató Zrt. az innovatív vállalatok szűkebb mintájára fókuszáló, kérdőíves-mélyinterjúk kutatást végzett, az MTA Világgazdasági Kutatóintézeté pedig „Kis országok innovációs rendszereinek összehasonlító elemzése – tanulmányok Magyarország számára” címmel nemzetközi összehasonlító tanulmányt készített.

² A felmérés lebonyolításában és a kérdőívek feldolgozásában *Vakhal Péter* is részt vett.

rendszer egyes alkotóelemeit tekintve is komoly elmaradás mutatkozik, nem csupán az elemek közötti kapcsolatok kiterjedtségét és „rendszerűségét” illetően.

Ezzel kapcsolatban érdemes megjegyezni, hogy egy korábbi periódusban – amikor még a nyugat-európai országok Egyesült Államokhoz való gazdasági-technológiai felzárkózása volt napirenden – Nyugat-Európában különös hangsúlyt fektettek a *szakképzés* színvonalának megerősítésére, mivel ez kulcsfontosságú feltétele volt a technológiák minél teljesebb abszorpciójának. A vezető nyugat-európai országok miután jórészt végeztek a technológiai élvonalhoz való felzárkózás feladatával, akkor váltak égetően fontossá az Egyesült Államokéval versenyképes innovációs rendszer kiépítésének olyan mozzanatai, mint a kutatóegyetemek támogatása, az egyetemi-vállalati innovációs együttműködés fejlesztése (Szalavetz, 2008, 82. o.).³ Magyarország és a térség más országai esetében a kétféle feladat időben összecúszik, nekifogtak a korszerű innovációs rendszer kiépítésének, miközben még az első – a fejlett országokhoz való felzárkózással összefüggő – feladatkörrel sem végeztek.

Az innovációs rendszer felépítésének reálissá válásához alapvető feltétel az *élet- és fejlődőképes vállalati szektor*, valamint a *megfelelően képzett lakosság*. Ami az utóbbit illeti, ez nemcsak a munkaerő minősége szempontjából, hanem az újdonságokra nyitott, a vállalatokkal szemben igényeket támasztó fogyasztók megléte tekintetében is lényeges. Ez a szempont természetesen fontosabb a kisebb méretű, főleg hazai tulajdonú, jobbára belső piacon értékesítő vállalatok számára. A képzettség és a nyitottság azonban a munkaerő-kínálat szempontjából is meghatározó. Az a tény, hogy a visegrádi országok többségében munkaerőhiányok jelentkeztek az elmúlt egy-két évben, annak ellenére, hogy még mindig magas a munkanélküliség (Szlovákiában, Lengyelországon és Magyarországon) és az inaktivitás (különösen Magyarországon), világosan jelzi ezen aspektus aktualitását.

Ami pedig a megfelelően életképes vállalati szektort illeti, közismert, hogy a térségben az EU-15-höz képest különösen a kis- és középvállalati szektor gyengén fejlett.⁴ Amilyen mértékben ez a vállalati szegmens alulfejlett és tőkehiányos marad, és amilyen mértékben erőfeszítéseinek középpontjában a túlélésért való küzdelem áll, olyan mértékben lesz tartósan elégtelen e vállalatok többségét kitevő szegmensnek az innovációképessége és -orientációja, vagy akár az adaptációra való képessége (Gém, 2006, *Mosoniné–Szunyogh*, 2008).

³ A Szalavetz által hivatkozott tanulmány (Sapir et al., 2003) szerint az EU folytatódó innovációs hátránya annak tudható be, hogy a jelzett elmozdulás az új prioritások irányába csak részlegesen ment végbe az Európai Közösség alapító tagjainál.

⁴ Valójában bizonyos mutatószámok szerint a magyar kis- és középvállalati szektor relatív alulfejlettsége (vagyis a gazdaság duális jellege) súlyosabb, mint a többi kelet-európai új EU-tagállamban. (Lásd: Oriens, 2008, 7. o.)

Következésképpen az államnak – miközben természetesen erőfeszítéseket kell tennie az innovációs lánc elemei közötti intézményi kapcsolatok elősegítésére,⁵ vagy innovációs központok létrehozására – ugyanolyan fontos feladata marad a lakosság képzettségi szintjének jelentős emelésében való részvétel, illetőleg az, hogy a maga eszközeivel hozzájáruljon a vállalati szektornak – elsősorban a népes, azonban jelentős részben gyenge kis- és középvállalati szektornak – megerősödéséhez. E feltételek teljesülésével párhuzamosan lehet erőfeszítéseket tenni e vállalati szegmens innovációval kapcsolatos attitűdjének javítására (akár közvetlen innovációs támogatással, akár egyes innovációval kapcsolatos költségek átvállalásával, akár szellemi jogvédelemmel).

Az előbbi megközelítésből kiindulva láttunk neki a kérdőíves adatfelvételnek. A felmérés során a következő fő kérdésekre kerestük a választ.

1. Képet akartunk kapni a mintába kerülő vállalatok saját innovációs tevékenységéről (beleértve a termékinnovációt, a folyamatinnovációt, a szervezeti innovációt és a prezentációs innovációt), vagy annak hiányáról.

2. Meg akartuk ismerni a vállalatok véleményét az innovációs keretfeltételekről, beleértve a szabályozási környezetet, az oktatás, felsőoktatás színvonalát, a vállalati és kutatói szféra közötti együttműködés, technológiatranszfer szintjét, a kutatók mobilitását.

3. Kíváncsiak voltunk arra, hogy a vállalatok hogyan vélekednek az innováció előmozdításában az állam jelenlegi szerepéről. A már említett szabályozási környezetben, oktatáson felül tudakozódtunk az innovációpolitikai megoldások (innovációs járulék, klaszterek ösztönzése, kockázati tőke szabályozása) hatékonyságával kapcsolatos véleményekről is.

A felmérés eredményeképpen egyrészt azt vártuk, hogy információt kapunk arról, hogy jelenleg a vállalati szektor mely szegmenseiben érzékelhető affinitás az innovációra. Rövidebb távon ezekben a szegmensekben lehet érzékelhető eredménye a K+F-et ösztönző politikáknak, miközben a vállalati szféra többi részében elsősorban a vállalati környezet általános javítása, a vállalatok életképességének erősítése szükséges ahhoz, hogy egyáltalán gondolni tudjanak az innovációra. Várakozásunk az volt, hogy mindkét terület – tehát a K+F-et ösztönző politikák, illetőleg a gazdasági környezet javítása – vonatkozásában megtudunk valamit arról, hogy milyen kormányzati innovációpolitikai lépések lennének hatásosak. Másrészt arra számítottunk, hogy a felmérésből információ nyerhető arról, hogy az elmúlt évek jelentősebb innovációpolitikai erőfeszítései javítottak-e valamit a vállalati és az egyetemi-kutatói szféra közötti együttműködés viszonylagos gyengeségén, illetve a kutatási eredmények meglehetősen ritka piaci hasznosulásán.

⁵ E kapcsolatok megléte, a rendszer alkotóelemei közötti együttműködés valójában még azokban a kevésbé fejlett országokban is lényeges szempont, ahol az innovációs rendszer voltaképpen még nagyjából „adaptációs rendszer”, tehát a fő cél nem a saját tudástermelés, hanem a kívülről érkező tudás hatékony átvétele-abszorpciója (Török, 2006b).

A minta összetétele

A kérdőívet 304 vállalat töltötte ki. Ebből 253 válasz volt általában értékelhető, az egyes kérdések esetében az érvényes válaszok száma kérdésről kérdésre változott. A minta *a legtöbb csoportosítási szempont alapján nem tekinthető reprezentatívnak* – kivételt jelent a minta *területi megoszlása* –, bizonyos típusú vállalatok az országos átlagnál koncentráltabban jelennek meg benne.

Bár a minta valamennyi vállalati *méretcsoportot* felöleli, az arányok tekintetében a válaszadó cégeken belül messze felülreprezentáltak a kisméretű vállalatok. A 10 főnél kevesebb foglalkoztatottat alkalmazó mikrovállalkozások részesedése 63 százalékos, miközben a közepes és nagyvállalatok együttes részesedése 10 százalék alatt volt. Így nem meglepő, hogy a minta az *exporthányad* tekintetében is az „alsó” szegmens felé húzott – a mikrovállalatok ugyanis döntően helyi piacon értékesítenek –, így a válaszadó vállalatok 63 százaléka kizárólag belföldre értékesít, és csupán 13 százalék exporthányada haladja meg a 20 százalékot.

Ami az *ágazati megoszlást* illeti, a válaszadó cégek több mint 40 százaléka az üzleti szolgáltató ágazatokban tevékenykedik, vagyis jelentős részük a külkereskedelemben nem versenyző vállalat. Ugyanakkor a cégek 24 százaléka feldolgozóipari vállalat volt, és a szolgáltató ágazatban tevékenykedő vállalatok egy része is exportál.

A *tulajdonosi szerkezetet* illetően egyértelmű volt a hazai vállalkozások túlsúlya a mintában.

Összességében elmondható, hogy a minta megfelel annak a szándékunknak, hogy területileg reprezentatív legyen, ágazatilag ugyanakkor a feldolgozóiparra és az üzleti szolgáltató ágazatokra koncentrálódjon. Ennek megfelelően domináns részesedésűek a kisméretű, hazai tulajdonú, hazai orientációjú vállalkozások, tehát az a vállalati szegmens, amely bizonyos fokig a világon mindenütt, de a viszonylag kevésbé fejlett kelet-közép-európai régióban különösképpen problémákkal küszködik, és ezért jelen állapotában innovációs potenciálja is korlátozott. Mindezek alapján vélelmezhető, hogy a felmérés eredményei erőteljesebben reprezentálják azt a vállalati kört, amelynek innovációs potenciálja – különösen a technológiai innováció értelmében – korlátozott.

A vállalatok innovációs tevékenysége

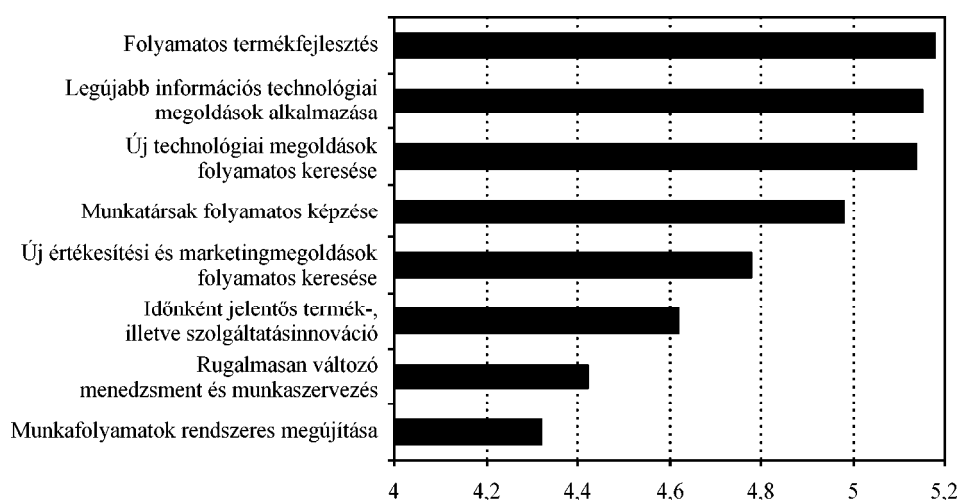
Ahhoz képest, hogy a mintában felülreprezentáltak a mikrovállalkozások és a hazai tulajdonú cégek, a vállalatok *viszonylag optimistán nyilatkoznak saját innovációs tevékenységükről*. Az első kérdésre, amely valójában nyolc különféle dimenzióban kérdez rá az innovációs aktivitásra, a vállalatok *átlagban* minden rész kérdés esetében a 4,3 és 5,2 közötti intervallumba helyezték magukat (a minimális érték 1, a maximális – nagyon erős innovációs aktivitást jelző érték – 7 volt). A legalacsonyabb átlagos értéket a folyamatinnováció kapta, míg a legmagasabbat a *folyamatos*

termékinnováció; a termékskála időszakonkénti *jelentős* megújítása viszont viszonylag alacsony pontszámot kapott. (Lásd az *1. ábrát*.)

A mintánkba került vállalatok tehát, legalábbis saját megítélésük szerint, átlagosan *a közepesnél erősebb innovációs tevékenységet* folytatnak. Azt is meg kell jegyezni, hogy ebben a kérdésblokkban a termékek, folyamatok megújítására kérdeztünk rá, tehát nem tettünk világos különbséget aközött, hogy a megújítás *saját ötletre* vagy *adaptációra* alapozva történik. Ennyiben tehát a kapott eredmény elvben felfelé torzíthatta a képet az önálló vállalati innovációs tevékenység megítéléséről. Gyanítható, hogy a válaszadó vállalatok meglehetősen tágan értelmezték a „fejlesztés” és „megújítás” fogalmát, így hajlamosak arra, hogy innovációnak tekintsék a kisebb jelentőségű technológiai vagy szervezési változtatásokat is.

1. ábra

Mennyire jellemzők a vállalatra a következő innovációs tevékenységek
(Átlagpontszámok, hétfokú skálán)

Az is figyelemre méltó, hogy a kérdőív eredményei csak néhány vonatkozásban támasztják alá egyértelműen azt az előfeltevésünket, hogy a magyarországi kis cégek gyengeségüknél fogva kevésbé képesek innovációra, mint a nagyobbak. A vállalati méret szerint képzett vállalati szegmensek közül a nyolc dimenzióból csak egy esetben (a marketinginnovációnál) volt megfigyelhető a kapott pontszám tendenciaszerű, statisztikailag szignifikáns emelkedése a vállalati méret növekedésével párhuzamosan. A másik terület, ahol a méretosztályok közötti különbség szignifikáns, a menedzsment és a munkaszervezés megújítása. Itt azonban csak annyi állapítható meg, hogy a minta többségét kitevő mikro- és kisvállalatok esetében a legkisebb az innovációs aktivitás, a másik három méretcsoportot tekintve nincs egyértelmű trend. Az összes többi területen nem találtunk szignifikáns összefüggést az innováció és a méretosztályhoz tartozás között. (Lásd az *1. táblázatot*.)

**A vállalatok saját innovációs tevékenysége a vállalati méret szerint –
szignifikáns eltérések két dimenzióban**
(Átlagpontoszámok 1–7-ig terjedő skálán, a magasabb pont
nagyobb innovációt jelez)

Vállalati méret	Rugalmasan változó menedzsment és munkaszervezés	Új értékesítési és marketing- megoldások folyamatos keresése
Mikrovállalat (0–9 foglalkoztatott)	4,19	4,50
Kisvállalat (10–49 foglalkoztatott)	4,84	5,14
Közepes vállalat (50–249 foglalkoztatott)	4,92	5,38
Nagyvállalat (legalább 250 foglalkoztatott)	4,80	6,00
<i>Összesen</i>	<i>4,39</i>	<i>4,72</i>

Az árbevétel szerinti csoportosítás esetén csak viszonylag gyenge összefüggés mutatkozott, ráadásul az F-próba szerint nem volt *egyetlen olyan terület sem*, amely esetében a bevételi osztályokhoz rendelt átlagos innovációs pontszám közötti különbség szignifikáns lett volna – mindenütt túl nagy ehhez képest az egyes árbevételi csoportokon belüli szórás.

Az exporthányad szerinti bontásnál a helyzet némileg más. Itt ugyanis a nyolc innovációs terület közül hétnél monoton növekedés figyelhető meg az exporthányad növekedésével párhuzamosan – még ha ez a növekedés nem is nagyarányú. Igaz, a hét területből csak *kettő esetében volt az összefüggés statisztikailag szignifikáns*. Az egyik ilyen terület – ahol egyben a legerősebb volt az összefüggés – az időközönkénti jelentős *termékinnováció* volt, ami logikus, hiszen a jelentős exporthányaddal rendelkező vállalatoknak feltehetőleg különösen nagy súlyt kell fektetniük a termékstruktúra megújítására ahhoz, hogy versenyben maradjanak a nemzetközi piacokon.

A vállalatok regionális csoportosításakor két terület, a *folyamatinnováció* és a *technológiai innováció* vonatkozásában mutatkoztak a régiók közötti különbségek szignifikánsnak. Figyelemre méltó, hogy a vállalati mintát domináló – és nem mellesleg Budapestet is magába foglaló – régió, Közép-Magyarország vállalatai átlag alatti pontszámot adtak valamennyi innovációs területen. A területek felénél Közép-Magyarország a két alsó helyezett valamelyike. Ennek kapcsán érdemes megjegyezni, hogy a központi régió vállalatai között a belföldi piacra orientálódó szolgáltató vállalkozások felülreprezentáltak, és esetükben nyilvánvalóan kevésbé tapintható az exportból, a külpiazi versenyből adódó innovációs kényszer.

Meglepő ezen kívül, hogy a legmagasabb átlagos pontszámot (5,8), illetőleg külön-külön mind a nyolc innovációs területen is a legmagasabb pontértékeket a Dél-Dunántúl kapta (az információtechnológia esetében Nyugat-Dunántúllal holtversenyben). Erre nincs igazán plauzibilis magyarázatunk; talán egyfajta *kompenzációs hipotézissel* élhetünk, nevezetesen azzal, hogy e régióban az egyéb (például infrastruktúrális) tekintetben hátrányos adottságokat csak az átlagosnál élénkebb innovációs tevékenységgel lehet ellensúlyozni, egyéb esetben a régió vállalatainak talpon maradási esélye gyenge.

2. táblázat

A vállalatok saját innovációs tevékenysége ágazatok szerint három területen tér el szignifikánsan

A vállalat fő tevékenysége	Időnként jelentős termék-, illetve szolgáltatásinnováció	Munkatársak folyamatos képzése	Új értékesítési és marketingmegoldások folyamatos keresése
Élelmiszeripar	5,00	4,33	6,11
Vegyipar (beleértve a gyógyszeripart is)	4,42	4,08	5,46
Gépipar	4,37	4,49	3,94
Más feldolgozóipari ágazat	2,75	3,75	4,00
Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	5,50	5,17	6,33
Szállítás, raktározás, posta, távközlés	5,13	5,25	5,13
Ingatlanügyek, gazdasági szolgáltatás	3,75	5,18	4,43
Más üzleti szolgáltatás	5,08	5,50	4,59
Egyéb ágazat	4,90	5,08	4,98
<i>Összesen</i>	<i>4,69</i>	<i>5,04</i>	<i>4,72</i>

A vállalatok *ágazat szerinti bontása* szintén szolgál meglepetéssel. A feldolgozóipari ágak közül a gépipar, a (gyógyszeripart is magába foglaló) vegyipar, valamint főleg az egyéb feldolgozóipar innovációs pontjainak átlaga alatta marad a teljes minta átlagának. Ez azért tűnhet első látásra különösnek, mivel a vegyipari alágazatok számottevő hányada határozottan innovációigényes területnek számít, a gépipar pedig éppenséggel az az ágazat, amelynek a magyar export kiugróan magas high-tech tartalma köszönhető.⁶ Ugyanakkor a legmagasabb innovációs pontszámokat két szolgáltatási ágazat, a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás, valamint a szállítás, raktározás és

⁶ Valójában jól ismert, hogy a csúcstechnológiai termékek magas aránya az exportban nem feltétlenül esik egybe jelentős K+F teljesítménnyel (Török, 2006a).

telekommunikáció nyerte el. E két ágazat vállalatai konzisztensen az összes területen átlag feletti pontszámmal értékelték saját innovációs aktivitásukat. A nyolc dimenzióból három esetben mutatkoztak szignifikánsnak az ágazati szegmensek közötti eltérések. E három terület – az *időközönként végrehajtott jelentős termékinnováció, a munkatársak folyamatos képzése, valamint a marketinginnováció* – átlagos pontszámiai lényegében alátámasztják a két említett szolgáltató ágazat relatív innovációs fölényét, amennyiben mindkét ágazat vállalatai jelentős részben az *időközönkénti jelentős termékújítás* területén kapott magas pontok eredményeképpen kerültek az élre. Ezzel szemben a vegyipari cégek lemaradása jelentős a *munkatársak képzése* terén, míg a *marketinginnováció* területén az átlagosnál magasabb pontszámokat kaptak. A gépipari vállalatok az *alkalmazottak képzése és a marketinginnováció* területén egyaránt elmaradnak az átlagtól. (Lásd a 2. táblázatot.)

A vállalatok *tulajdonosi szerkezete* szerinti csoportosítás nem vezetett igazán határozott következtetésre. A tisztán külföldi vállalatok innovációs pontszámai általában magasabbak voltak, a varianciaanalízis F-próbája szerint azonban *csak egy* innovációs terület – a *marketinginnováció* – esetében volt ez a főlény statisztikailag szignifikáns. Ám ennek jelentőségét is csökkenti, hogy a hazai tulajdonú cégeknél is a középértéknél magasabb pontszám szerepelt. A bevezetésben vázolt előfeltevéseinkkel ellentétben tehát *a felmérésből nem látszik jele annak, hogy a külföldi tulajdon meghatározó előnyt jelentene a vállalat innovációs tevékenysége szempontjából.*

Összességében a vállalatok saját innovációs tevékenységét firtató kérdéseink talán legmeghatározóbb tanulsága, hogy jóformán bárhogy is szegmentáljuk a mintába bekerült cégeket, csak néhány területen sikerült statisztikailag szignifikáns eltéréseket találni az egyes vállalati szegmensek között. A vállalati méret és az exportorientáció szerint mutatkozott bizonyos összefüggés az innovációs aktivitással, a tulajdoni szerkezetnél pedig gyakorlatilag semmilyen nem látszik. A vállalatok ágazati hovatartozása tekintetében ugyanakkor szembeötlő, hogy a két fontos feldolgozóipari ágazatban – elsősorban a növekedés talán legfőbb motorjaként számon tartott gépiparban – viszonylag alacsony innovációs tevékenységet regisztrálhattunk, mindenekelőtt a képzés és a marketinginnováció mérsékeltebbnek ítélt fontossága miatt.

Innovációs együttműködés más szervezetekkel

Kérdőívünk következő kérdésblokkja a vállalkozások külső partnerekkel való innovációs együttműködésére vonatkozott. A válaszok alapján a más vállalatokkal való innovációs együttműködés jelenti messze a *legelterjedtebb* kooperációs formát, a második leggyakoribb partnernek pedig az egyetemi, egyéb felsőoktatási kutatóhelyek mutatkoznak. A mintába bekerült tisztán vagy dominánsan külföldi tulajdonú vállalatok mintegy kétharmada jelezte az anyavállalattal való innovációs együttműködését. (Lásd a 3. táblázatot.)

Milyen más szervezetekkel van innovációs együttműködése?
(A pozitív válaszok százalékos aránya,
illetve átlagos helyezés a fontossági rangsorban, $n = 253$)

	Említési arány (%)	Átlagos helyezés a fontossági rangsorban (1: legfontosabb, 6: legkevésbé fontos)
Más vállalat	63,2	3,71
Egyetemi, felsőoktatási kutatóhely	32,0	3,68
Tudásközpont	15,8	3,23
Állami kutatóintézet	15,4	3,13
Anyavállalat	11,1	4,61
Magántulajdonú kutatóintézet	8,7	2,64

Figyelemre méltó még az egyetemi kutatóhelyekkel való viszonylag kiterjedt kapcsolat (emlékezzünk, a minta 83 százaléka közepesnél kisebb méretű vállalkozás), valamint az, hogy a cégek 15 százaléka állami kutatóintézetekkel, sőt állami és magánszereplők együttműködése által működtetett tudásközpontokkal is innovációs kooperációt folytat.

A képet ugyanakkor finomítja, ha figyelembe vesszük azt is, hogy a cégek mely partnereknek milyen relatív fontosságot tulajdonítottak. Az első, ami szembeűnő, hogy az anyavállalataikkal együttműködő vállalatok számára az anyavállalat átlagban kevésbé fontos innovációs partnernek számít. Ez viszonylag meglepő. Szintén a kevésbé fontos partnerek közé sorolódnak az egyéb vállalatok – ellentétben az egyéb vállalatokkal együttműködő válaszadó cégek nagy *számával*. A más vállalatokkal való együttműködés számossága ellentmondani látszik annak a közkeletű vélekedésnek, mely szerint a magyarországi vállalatok egymásközi innovációs kapcsolatai szegényesek, mivel az egymás iránti bizalmi szint alacsony. A vállalközi kapcsolatok relatív fontosságának megítélése ugyanakkor inkább erősíti ezt az előfeltevést.

Másrészt, miközben az együttműködők számát tekintve a magántulajdonú kutatóintézetek mutatkoznak az utolsónak, addig az együttműködés fontossága vonatkozásában a legelső. Érdeemes megjegyezni, hogy az együttműködési kapcsolatok számát tekintve az egyetemek viszonylag jelentős partnerként jelennek meg a válaszadók körében, e kapcsolatok fontossága ugyanakkor nem kiemelkedő.

Rákérdeztünk arra is, hogy a fentiekben megnevezett legfontosabb innovációs partnerrel az együttműködés milyen mértékben vezetett gazdasági eredményhez. A válaszok átlaga mindössze 3,2-et ért el – tehát miközben az innovációs együttműködés viszonylag széles körű a válaszoló vállalatok körében, addig az együttműködés gazdasági eredménye egyelőre többnyire korlátozott maradt.

Ugyanakkor a nagyobb vállalati mérettel az innovációs együttműködés átlagban eredményesebbé válik. Tehát miközben a vállalati méret és az innovációs akti-

vitás közötti pozitív összefüggés nem volt igazán jelentős, addig a vállalati méret és az innovációs együttműködés eredményessége közötti pozitív összefüggés láthatólag jelen van. Ezen felül *az egyáltalán nem exportáló vállalatok, illetőleg az exportálók között jelentős eredményességi különbség mutatkozott, az utóbbiak javára.* (Lásd a 4. táblázatot.)

4. táblázat

Mennyire jellemző, hogy legfontosabb partnerükkel az innovációs együttműködés jelentős gazdasági eredményhez vezetett?
(Átlagpontszámok 1–7-ig terjedő skálán)

Exporthányad (<i>n</i> = 230)	Átlag	Vállalati méret (<i>n</i> = 227)	Átlag
Nincs (0%)	2,86	Mikrovállalat (0–9 foglalkoztatott)	3,01
Mérsékelt (1–19%)	4,05	Kisvállalat (10–49 foglalkoztatott)	3,69
Jelentős (20% vagy felette)	3,84	Közepes vállalat (50–249 foglalkoztatott)	3,85
		Nagyvállalat (legalább 250 foglalkoztatott)	4,20

Az állami innovációs politika jelenlegi működésének megítélése

Felmérésünk a kormányzati innovációs politika – pontosabban fogalmazva, a *vállalati innovációval* kapcsolatos kormányzati politika – jelenlegi működésével kapcsolatos vállalati vélemények vizsgálatával folytatódott. *Először* azt tudakoltuk, hogy mi a mintánkba került cégek véleménye a jelenlegi szabályozó-, illetőleg támogatási rendszerről. Szembeötlő, hogy a vállalkozások mindkét kérdésre *meglehetősen alacsony* pontszámot adtak. (Lásd az 5. táblázatot.)

5. táblázat

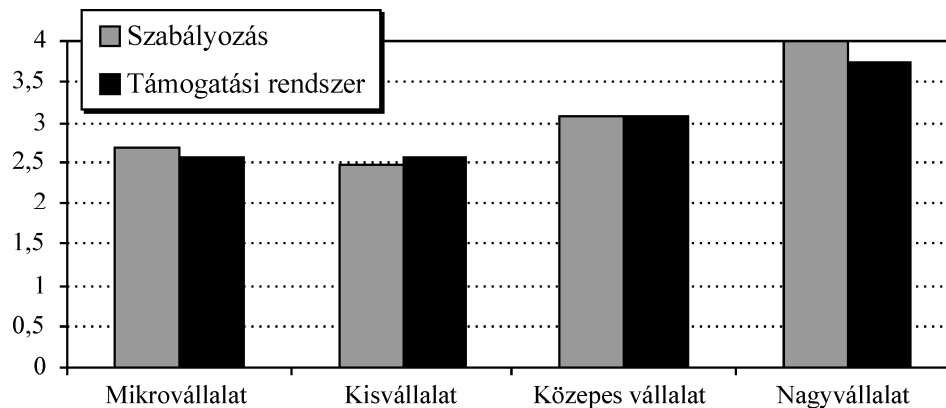
A szabályozó-, illetve a támogatási rendszer általános vállalati megítélése
(1–7-ig terjedő skálán, ahol a magasabb pontszám kedvezőbb véleményt jelez)

	Minimum	Maximum	Átlag	Szórás
Mennyire segíti a <i>szabályozó</i> -rendszer az innovációt?	1	7	2,64	1,342
Mennyire segíti a <i>támogatási</i> rendszer az innovációt?	1	7	2,58	1,249

Árulkodó viszont, hogy a nagyvállalatoknak sokkal kevésbé kedvezőtlen a véleményük a szabályozásról és a támogatási rendszerről, mint a többi vállalatnak, különösen a mikro-, illetve a kisvállalatoknak. Ezzel összhangban az egymilliárd forint feletti árbevételű és különösen a 4 milliárd forintnál nagyobb árbevételű vállalatok az átlagnál jóval kedvezőbben vélekednek a szabályozórendszer innovációt serkentő voltáról. (Lásd a 2. ábrát.)

2. ábra

A jelenlegi szabályozás és a támogatási rendszer innovációra gyakorolt hatásának megítélése méretkategóriák szerint
(Átlagok 1–7-ig terjedő skálán)

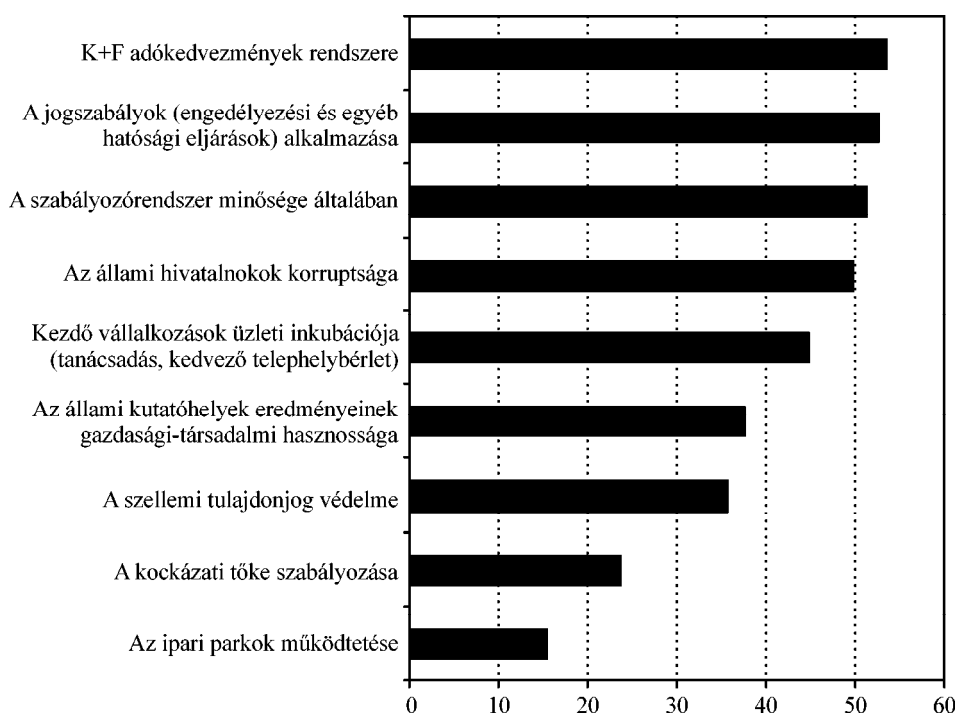
Az említettekéből természetesen adódik a következtetés, hogy a jelenlegi szabályozórendszer kevésbé érinti hátrányosan a nagyobb vállalatokat, mint a sokkal népesebb kis- és középvállalati szegmenst. Az ágazatok esetében szignifikáns eltérést okoz a *szálláshely-szolgáltatásban, vendéglátásban* tevékenykedő néhány vállalatnak a támogatási rendszerrel kapcsolatos, meglepően kedvező véleménye (az átlagos pontérték 5), ami a nagy volumenű turisztikai fejlesztési programok egyfajta pozitív visszajelzése lehet.

Az innovációval kapcsolatos kormányzati tevékenység specifikus területei kapcsán először az innovációval kapcsolatos kormányzati tevékenység leggyengébb pontjait próbáltuk meg beazonosítani. A válaszok alapján a *kormányzati tevékenység négy legtöbb ellenérzést kiváltó mozzanata: 1. a K+F adókedvezmények rendszere, 2. a szabályozórendszer, 3. a szabályok alkalmazása, valamint 4. a korrupció.* Itt és a későbbi rangsortípusú kérdésnél is lehetőséget adtunk arra, hogy a válaszadók szövegesen egyéb válaszokat is megfogalmazzanak. A szóban forgó kérdés esetében az amúgy csekély számú „egyéb” válasz is részben összeeseng e négy koncentráltan kárhóztatott tényezővel, például: a „nem valóságalapú, racionális szabályozási és támogatási rendszer”, a „hosszú bürokrácia”, „a pályá-

zati rendszer és a pályázatok nem kellően korrekt kezelése”, „a szabadalmak birtokosainak elégtelen mértékű támogatása”. Ezeknek a nyitott válaszoknak jó része tekinthető úgy, mint a szabályozórendszerrel kapcsolatos válaszlehetőség konkretizálása. Többször felmerült emellett a multinacionális vállalatok aránytalan támogatása (pl. „csak a multinacionális cégek kapnak adókedvezményt”), ami megerősítő visszacsatolást ad ahhoz, hogy az előző kérdéseinknél miért a nagyvállalatok adták a legkedvezőbb értékelést a szabályozási és a támogatási rendszerrel kapcsolatban. (Lásd a 3. ábrát.)

3. ábra

Melyek az innovációval kapcsolatos kormányzati tevékenység leggyengébb pontjai?
(Az említések aránya, %)

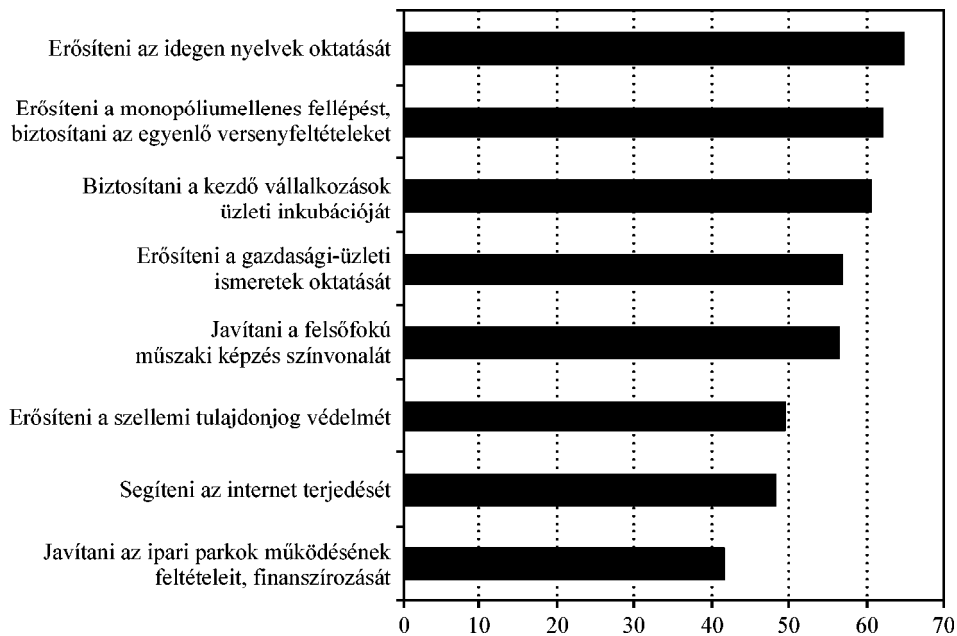
Összefoglalva úgy tűnik, hogy a megkérdezett vállalatok az innováció szempontjából általában viszonylag gyengének ítélik a kormányzat által biztosított szabályozási-támogatási környezetet. Ennek egyes mozzanatairól sejthető, hogy a nagyvállalatokat kevésbé érinti kedvezőtlenül, mint a kisebbeket. A szabályozási környezeten és annak végrehajtásán felül a vállalatok különösen széles körben tartják problematikusnak a korrupciót, illetőleg a K+F támogatások rendszerét.

Vállalati vélemények a kívánatos állami innovációs politikáról

A felmérés harmadik kérdésblokkjában a vállalatoknak a kívánatos innovációpolitikával kapcsolatos álláspontját kívántuk feltérképezni. (Lásd a 4. ábrát.) *Először* a vállalati innováció keretfeltételeinek javításával kapcsolatos szempontokra kérdeztünk rá, *másodszor* megkérdeztük, hogy az említett keretfeltételeken felül a vállalatok szükségesnek tartják-e a specifikus innovációpolitikai eszközök alkalmazását. *Végül* e lehetséges specifikus eszközök közti preferenciasorrend felállítását kértük a válaszadóktól.

4. ábra

Mit kellene tennie a kormányzatnak a vállalati innováció keretfeltételeinek javítása érdekében? (Az említések aránya, %)

Észrevehető, hogy az egyes lehetséges javaslatok támogatottságában valamivel kisebbek a különbségek, mint az előző, „diagnosztikai” kérdés válaszlehetőségei esetében. A *három legnépszerűbb javaslat: az idegen nyelvek oktatásának erősítése, az egyenlő versenyfeltételek biztosítása, illetve a kezdő vállalkozások üzleti inkubációjának biztosítása.* Ezek közül az egyenlő versenyfeltételek biztosítása mint sürgető feladat összecseng az előző kérdés kapcsán megfogalmazott egyes panaszokkal: a multinacionális cégek túlzott preferálásával, a „nem korrekt” pályázatkezeléssel, illetve kapcsolatban állhat a K+F adókedvezmények rendszerével szembeni

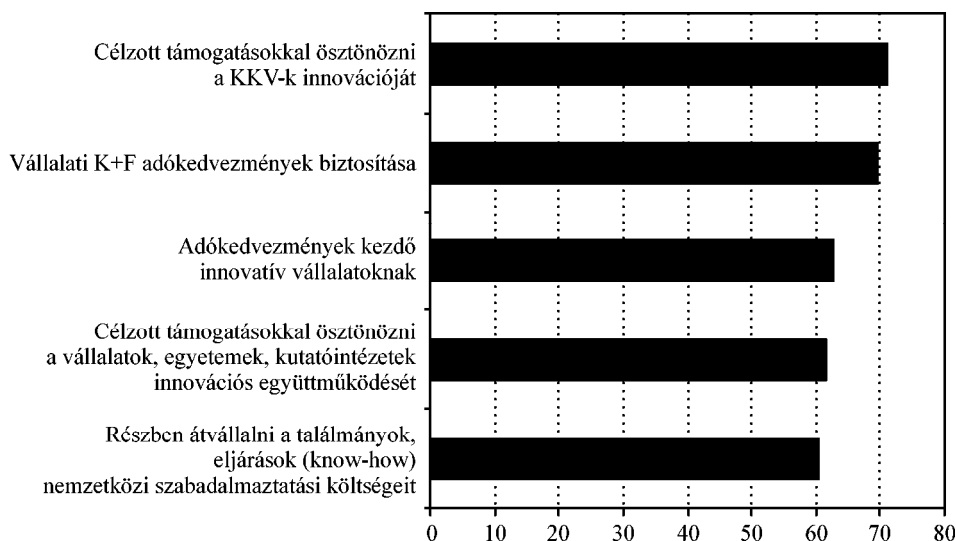
elégedetlenséggel is. Ezen túl *nagyon hangsúlyosan jelennek meg a képzési rendszer fejlesztésének különféle oldalai.*

A vállalati szegmensek között az egyes javaslatok rangsorolásában mutatkozó (statisztikailag szignifikáns) különbségek közül megemlítendő, hogy – nem meglepő módon – *a monopóliumellenes fellépés és az egyenlő versenyfeltételek biztosítása jól láthatóan egyre kevésbé lesz fontos az árbevétel növekedésével.* Ez összecseng azzal a korábban említett összefüggéssel, hogy a jelenlegi szabályozási és támogatási rendszerrel kapcsolatos elégedetlenség elsősorban a kisebb cégeket jellemzi.

A felmérés során egyértelműen kiderült, hogy *a megkérdezett magyar vállalatok szerint a keretfeltételek javításán túlmenően célzott innovációpolitikára is szükség van.* Ezen túl a válaszlehetőségekben felkínált összes innovációpolitikai eszközt meglehetősen komolyan támogatták a válaszadók.

5. ábra

A keretfeltételek biztosításán túlmenően mely területeken vállaljon aktívabb szerepet a kormányzat a vállalati innovációval kapcsolatban?
(Az említések aránya, %)

A megfogalmazott válaszlehetőségek mindegyikét több mint 150 válaszadó jelölte be – tehát a válaszadók legalább háromötöde mindegyik opció megvalósulását szükségesnek tartotta. A legtöbben ugyanakkor mégiscsak *a K+F adókedvezmények biztosítását, illetőleg a kis- és középvállalati szektornak adott célzott támogatásokat* tartották fontosnak. Ebből nyilvánvaló, hogy amikor az innovációs politika gyenge pontjait firtató kérdésnél az egyik legfőbb problémaként a K+F adókedvezményeket

jelölték meg, akkor nem e kedvezmények létét kifogásolták vagy volumenét sokallták. Feltehetőleg inkább kevesellték az adókedvezmény nagyságát, illetőleg igazságtalannak tartották a kedvezmény elosztását.

Vélemények az innovációs járulékról

A felmérésünkben részt vevő vállalatok közel négyötöde innovációs járulék fizetésére kötelezett. Ugyanakkor válaszaikból az is kiderül, hogy a többségük nem túlságosan elégedett az innovációs járulék jelenlegi rendszerével (az értékelés átlagpontszáma a hétfokú skálán 3,01), és még kevésbé gondolják úgy, hogy a járulék jelenlegi formájában innovációra ösztönözné őket – akár saját kutatásra, akár kutatási megbízás kiadására: erre a kérdésre a 207 válaszoló átlagosan mindössze 2,03 pontot adott.

Első látásra paradoxonnak tűnik, hogy éppen azok a vállalatok, amelyek nem kötelesek innovációs járulékot fizetni, sokkal nagyobb arányban (47,9 százalékban) nyilvánították ki teljes elégedetlenségüket a járulék rendszerével szemben, mint a járulékfizetésre kötelezett vállalatok (19,7 százalék). A járulék ösztönző hatásának megítélésében ugyanakkor nem merül fel ez a sajátos diszparitás: itt az innovációs járulékot nem fizetőknek valamivel nagyobb hányada tartja kutatást serkentő hatásúnak a járulékot, mint a fizetőké, miközben az innovációs járulékot fizetőknek valamivel nagyobb hányada tekinti a kutatási innovációk szempontjából teljesen haszontalannak a járulékot.

Úgy tűnik tehát, hogy a járulékfizetők átlagosan elégedettebbek a járulékfizetés rendszerével, mint a fizetők, *holott* rosszabbnak ítélik a rendszer hatásfokát, mint a nem fizetők. Ennek alapján *vélelmezhető, hogy a járulékfizetés alóli felmentés megszerzéséhez szükséges bürokratikus folyamat vált ki nemtetszést az érintettek közül.* Feltehetőleg ezzel függ össze, hogy a járulék nem ösztönöz innovációra: a vállalatok jelentős része inkább kifizeti a járulékot, semmint a felmentésre jogosító innovációs tevékenység adminisztrálásának gyötrelmeit magára vállalja. Valószínűleg a nagyobb adminisztratív kapacitásnak tudható be, hogy *minél nagyobbak a vállalatok, átlagban annál kevésbé lesújtó a véleményük az innovációs járulék rendszerének innovációt serkentő erejét illetően* – a nagyobb vállalatokat kevésbé riasztja el a járulékfizetés alóli felmentéshez szükséges bürokratikus procedúra.

Néhány további észrevétel

Annak érdekében, hogy a felmérés (az eddigiekben vázolt) eredményeit pontosabban interpretálhassuk, az első kérdésblokk válaszaira alapozva három specifikus csoportot alakítottunk ki a vállalati mintából. Ezek a következők.

– „Erős innovátor” vállalatok – azok a vállalatok tartoznak ide, amelyek az első kérdésre⁷ adott válaszukban öt kiválasztott innovációtípus (folyamatos termékfej-

⁷ Vagyis a saját innovációs tevékenységre vonatkozó kérdésre.

lesztés, időközönkénti termékskála-megújítás, munkafolyamat-innováció, munkaszervezeti innováció, technológiai innováció) mindegyikére az 5–7-es intervallumon belüli számmal válaszoltak. A mintába került vállalatok 24 százaléka sorolható ebbe a kategóriába.

– Az „erős innovátor” vállalatokon belül a „hazai tulajdonú innovátor kisvállalat” – ide soroltuk az „erős innovátor vállalatok” közül azokat, amelyek teljesen vagy dominánsan hazai tulajdonúak, és létszámuk alapján mikro- vagy kisvállalkozások. A minta 19 százaléka sorolható ebbe a kategóriába.

– „Akadémiai-kutatóintézeti-egyetemi szférával együttműködő vállalat” – vagyis mindazok a vállalatok, amelyek a kérdőív 2. kérdésére⁸ adott válaszukban bejelölték innovációs együttműködő partnerként vagy az állami, vagy a magán-kutatóintézeteket, vagy pedig az egyetemeket-főiskolákat, illetve a tudásközpontokat. A minta 40 százaléka sorolható ebbe a kategóriába.

Ezeknek a csoportoknak az elkülönítésével néhány ponton pótlólagos információhoz jutottunk a vállalati minta belső tagolódásáról.

1. A hazai tulajdonú innovátor kisvállalatok halmazát elkülönítve azt találjuk, hogy e vállalatok szignifikánsan nagyobb arányban képviselik magukat a kezdő vállalkozások üzleti inkubációját, a K+F adókedvezményeket, illetőleg a kis- és középvállalatoknak juttatott innovációs támogatásokat szorgalmazók körében, mint amekkora ennek a vállalatcsoportnak a részesedése a teljes vállalati mintában. (Lásd a 6. táblázatot.)

6. táblázat

A hazai innovátor kisvállalatok részesedése néhány különösen fontosnak ítélt innovációpolitikai lépés preferálásában, illetve részesedésük a teljes vállalati mintában

Kívánatos innovációpolitikai lépés: biztosítani kell a kezdő vállalkozások inkubációját	22,2%
Kívánatos innovációpolitikai lépés: a vállalati K+F adókedvezmény biztosítása	22,2%
Kívánatos innovációpolitikai lépés: a kis- és középvállalatok innovációjának célzott támogatása	23,3%
<i>Részesedés a teljes vállalati mintában</i>	<i>19,0%</i>

Vagyis, logikus módon azok a vállalatok hangsúlyozzák leginkább az inkubáció, a K+F adókedvezmény, illetőleg a kis- és középvállalatok célzott támogatásának szükségességét, amelyek egyrészt erős innovációs affinitással rendelkeznek, másrészt viszont méretüknél fogva, valamint a külföldi anyavállalattal való kapcsolat hiánya miatt erősen rászorulnak a külső támogatásra.

2. Az egyetemi-kutatóintézeti-vállalati együttműködés célzott támogatását pártolók között kifejezetten jelentős, a vállalati mintán belüli számarányukat (40,3 százalék) jócskán meghaladó súlyt (46,8 százalék) képviselnek azok a vállalatok,

⁸ Vagyis a külső innovációs partnereket firtató kérdésre.

amelyek *jelenleg is részt vesznek* ilyen típusú együttműködésben. Ha figyelembe vesszük, hogy a kérdőív 3. kérdésére⁹ adott válasz során *a külső partnerekkel való innovációs együttműködés eredményességét tekintve lényegesen kedvezőbbnek mutatkozott a kutatóintézeti-egyetemi szférával együttműködő vállalatok tapasztalata, mint a többi vállalaté*, akkor levonhatjuk azt a következtetést, hogy az egyetemi-kutatóintézeti szférával együttműködő vállalatok az ilyesfajta együttműködés támogatását nem pusztán lobbierdekből, hanem tapasztalatok alapján pártolják.

3. Az innovációs járulékkal kapcsolatban korábban jeleztük, hogy – legalábbis jelenlegi formájában – a vállalatok nem tartják jelentősnek az innovációs járulék kutatásokat ösztönző hatását. Az innovációs járulékot nem fizető vállalkozások 71 százaléka *nem* tartozik az erős innovátorok közé; esetükben véleményüket valójában a járulék kikerülésének nehézsége motiválta. Ezzel párhuzamosan az is logikus következtetés, hogy a járulékot nem fizető erős innovátorok sem a járuléknak köszönhetően válnak erős innovátorokká.

4. Az *állami politika* megítélésével kapcsolatban láttuk, hogy a vállalatok szerint sem a jelenlegi szabályozási rendszer, sem pedig a támogatási rendszer nem segíti igazán az innovációt. Az „erős innovátor” vállalatok ugyanakkor valamivel derülátóbban értékelték mind a szabályozási, mind a támogatási rendszert. *Ez két eltérő módon is értelmezhető*. Egyrészt lehet az eredményt úgy interpretálni, hogy csak azok a vállalatok hivatkoznak az államra mint az innováció gátjára, amelyek innovációs hajlandósága amúgy is gyengébb. Másrészt viszont a különbség úgy is értelmezhető, hogy azok lesznek erős innovátorok, amelyek helyzeti előnyüknél fogva (például: jobb tőkeellátottság) kevésbé érzékelik a szabályozási vagy támogatási rendszer hátrányait. Ha az első értelmezés a helyes, akkor a kevésbé innovatív magyar vállalkozói szektor számára az állami innovációs politika gyengeségei inkább csak kifogások. A második esetben viszont az innovációs politika problémái hozzájárulnak a vállalkozói szektor szegmentáltságához, tovább szűkítik a szektor gyengébbik szegmensének lehetőségeit a kreatív alkalmazkodásra. Azt, hogy melyik interpretáció az inkább helytálló, e felmérés alapján nem tudjuk egyértelműen eldönteni. Ez a dilemma az innovációval és az innovációs politikával kapcsolatos további kutatási irányok kérdése lehet.

Összegző megjegyzések

Vizsgálatunk során a (főleg a feldolgozóiparban és az üzleti szolgáltatásokban tevékenykedő) vállalatok innovációs aktivitására, valamint a jelenlegi szabályozórendszerrel és innovációs politikával, illetőleg a kívánatos szabályozási lépésekkel és innovációpolitikai eszközökkel kapcsolatos véleményekre voltunk kíváncsiak. Arra is törekedtünk, hogy feltárjuk a vállalati szektoron belül az innovációs tevékenységgel, illetve az innovációs politikával kapcsolatos töréspontokat. Ezért a

⁹ Vagyis a legfontosabb innovációs partnerrel való együttműködés gazdasági eredményességére vonatkozó kérdésre.

mintába került vállalatokat hat különféle szempont szerint (vállalati méret, árbevétel nagysága, exportorientáció mértéke, külföldi tulajdoni részesedés, illetőleg regionális és ágazati hovatartozás) szegmentáltuk. Ezen kívül a vállalatok innovációval kapcsolatos attitűdjére támaszkodva további három vállalati almintát képeztünk: az erős innovátor vállalatok, a hazai tulajdonú innovátor kisvállalatok, illetve az akadémiai-kutatóintézeti-egyetemi szférával innovációs együttműködésben részt vevő vállalatok csoportját.

A felmérés eredményeképpen néhány meglehetősen pregnáns eredményre jutotunk. Ezek a következők.

– A vállalatok – saját megítélésük szerint – *viszonylag élénk innovációval összefüggő tevékenységet folytatnak*, különösen a folyamatos termékfejlesztés, a folyamatinnováció és a korszerű információs technológia alkalmazása terén. Tekintve, hogy a mintát a kisméretű vállalatok, valamint a hazai tulajdonú vállalatok dominálják, ez meglepően optimista képet festhetne a magyar vállalatok innovációs hajlandóságáról. Valószínű ugyanakkor, hogy a vállalkozások által gyakorinak minősített fejlesztési és megújítási lépések zöme a valóságban viszonylag kis mértékű változtatásokat jelent, amelyek csak nagyon tág értelmezésben sorolhatók az „innováció” kategóriájába.

– Az *innovációs együttműködés* ugyanakkor, összhangban előzetes várakozásainkkal, csak a vállalatok kisebbségére jellemző – egy fontos kivétellel. Ez a kivétel a más vállalatokkal való együttműködés, amelyre a mintába került vállalatok többségénél volt példa. Az egyetemekkel való együttműködés a vállalatok kb. egyharmadára jellemző. Az együttműködés *eredményességéről* ugyanakkor elég visszafogottan nyilatkoztak a vállalkozások.

– A felmérésben részt vevő vállalatok kedvezőtlen véleményt fogalmaztak meg az innovációs lánc tagjai közötti együttműködés országos szintű helyzetéről, valamint a *szabályozási és innovációpolitikai környezetről is*. A leghangsúlyosabb bírálatot (az általában vett szabályozási környezet, valamint az államigazgatási eljárások végrehajtása mellett) a K+F támogatások rendszere, valamint (minden bizonytalanságtól nem függetlenül) a korrupció váltotta ki.

– A kedvezőbb keretfeltételek kialakításához szükséges lépések kiválasztására felszólító kérdésre adott válaszokban – az „egyenlő versenyfeltételek megteremtése” válaszon kívül – hangsúlyosan megjelent a *képzés színvonalának a problémája*, valamint a *kezdő vállalkozások inkubációjának* a fontossága is.

– A válaszadók többsége szükségesnek tartotta a specifikus innovációs politikát. A felkínált innovációs politikai intézkedések közül a *legnagyobb támogatást a K+F adókedvezmények biztosítása, illetőleg a kis- és középvállalatoknak adott célzott támogatások* kapták. Tehát a korábbi kérdésre adott válaszokban jelzett, adókedvezményekkel kapcsolatos ellenérzés nem az adókedvezmények létére, hanem feltehetőleg az adókedvezmény elégtelen volumenére, illetőleg igazságtalan elosztására vonatkozott.

– Végül a vállalkozások csekélynek gondolják az innovációs járulék innovációra ösztönző hatását, és a járulék rendszerével kapcsolatos elégedettség nem széles körű. Fokozottan igaz ez a kisebb méretű, a belföldi piactól függő vállalkozások esetében.

Ezek tehát a felmérésből a vállalati minta egészére levonható általánosítások. A minta szegmentálására irányuló kísérletünk néhány metszetben eredményezett szignifikáns és viszonylag jól megragadható eltéréseket az egyes vállalatcsoportok véleményében. Az egyik ilyen összefüggés, hogy a különféle célzott támogatások – csakúgy, mint a vállalati inkubáció – iránti igény különösen erősen jelentkezik az erős innovációs tevékenységet folytató hazai tulajdonú kisvállalatoknál. Megemlítenéd – bár cseppet sem meglepő –, hogy az innováció némely területén a mikrovállalatok innovációs aktivitása szignifikánsan alatta maradt a többi vállalaténak, miközben a vállalati mérettel együtt nő az innovációs együttműködések *eredményessége* (azonban nem a gyakoriságuk). Továbbá a nagyvállalatoknak (legfőképpen a különösen magas árbevételű vállalatoknak) szignifikánsan kedvezőbb a véleményük a fennálló szabályozási rendszerről, mint a többi vállalatnak.

Mi következik mindebből a követendő innovációpolitikára vonatkozóan? A kapott válaszok elsősorban három irányba mutatnak. Az egyik a *szabályozási környezet* átalakítása, egyszerűsítése, átláthatóbbá tétele. A másik az innovációs támogatások rendszerének átalakítása, az azokhoz való *hozzáférési esélyek* kiegyenlítése. Ha nem is sikerült átütő módon ábrázolni a különféle vállalati szegmensek eltérő hozzáállását ezekhez a kérdésekhez, érdemes figyelembe venni, hogy ezt a vállalati mintát a hazai tulajdonú vállalatok és a mikrovállalatok dominálják, így ezek az elvárt lépések feltehetőleg *elsősorban a hazai tulajdonú kisvállalkozások számára* égető fontosságúak. A harmadik hangsúlyosan megjelölt irány (a keretfeltételek változtatására vonatkozó kérdésben) *a képzés színvonalának javítása* volt. A kérdőívből az is elég egyértelműen kiderült, hogy *az innovációs járulék rendszerét alaposan át kell alakítani* ahhoz, hogy az eredetileg elképzelt (innovációra ösztönző) szerepet be tudja tölteni.¹⁰

A kérdés az, hogy mi a helyzet a 2000-es évek innovációpolitikai lépéseit meghatározó célrendszerrel, amely – az EU-stratégiának megfelelően – az *innovációs szereplők közötti kapcsolatok* kiépítését helyezte előtérbe. A vállalatok *saját innovációs együttműködésükkel* kapcsolatos válaszaiból azt gondolhatnánk, hogy ezeknek az erőfeszítéseknek lett bizonyos pozitív, innovációt ösztönző hatása. Különösen igaz ez akkor, ha e kérdést elsősorban az akadémiai-egyetemi-vállalati együttműködésre vonatkoztatjuk: az ilyen együttműködéseknek a mintán belül regisztrált 40 százalékos feletti aránya figyelemre méltó. Mindenesetre a vá-

¹⁰ A járulékkötelezettségnek az innovációt közvetlenül *ösztönző* hatása (vagy annak hiánya) értelemszerűen független a járulék *finanszírozási* szerepétől – vagyis attól, hogy az Innovációs Alapnak a járulékból (és az alapnak nyújtott állami támogatásból) finanszírozott innovációs támogatásai milyen fontos szerepet játszanak. Az Innovációs Alap jelenleg is a legnagyobb hazai állami innováció-támogatási forrás. (Lásd: KFTNM, 2009, 6. o.)

laszadó vállalatok többsége számára pillanatnyilag ez a kérdés legalábbis nem tartozik a *legfontosabbak* közé, bár a kutatói és vállalati szektor közötti kapcsolatok problémája foglalkoztatja őket. A konkrét innovációpolitikai lépések között a vállalatok, egyetemek, kutatóintézetek, tudásközpontok együttműködésének célzott támogatását számos válaszadó támogatta, még ha nem tartozik is a legtöbbség által javasolt opciókhoz. Távlatilag tehát ez a fajta politika nyilvánvalóan szükséges, ebben a pillanatban azonban nem áll a felmérésünkben részt vevő vállalati kör preferencialistájának élén.

Hivatkozások

- Freeman, C. [1991]: Networks of Innovators: a synthesis of research issues. *Research Policy*, 20, 499–514. o.
- Gém E. [2006]: (szerk.): A KKV-szektor feltérképezése az infokommunikációs szektorban. A kis- és középvállalkozások innovációs aktivitásának és készségének vizsgálata. A KKV-k kutatás-fejlesztési és innovációs tevékenységének erősítése. Kopint-Datorg, Budapest.
- Havas Attila – Nyíri Lajos [2007]: National System of Innovation in Hungary. Background Report for the OECD Country Review 2007/2008, December 2007.
<http://www.nkth.gov.hu/nemzetkozi-tevekenyseg/oecd-hattertanulmany/oecd-background-report>
- Inzelt A. [2004]: Az egyetemek és a vállalkozások kapcsolata az átmenet idején. *Közgazdasági Szemle*, 9. sz.
- KFTNM [2009]: Kutatás-fejlesztési és innovációs támogatások forrástérképe, 2009–2010. Kutatás-Fejlesztésért Felelős Tárca Nélküli Miniszter Hivatala, március 2.
<http://www.nkth.gov.hu/palyazatok-eredmenyek/egyeb-forrasok/kutatas-fejlesztési>
- KOPINT-TÁRKI [2007]: Konjunktúrajelentés, 2007/3. A világgazdaság és a magyar gazdaság helyzete és kilátásai 2007 őszén. KOPINT-TÁRKI.
- MERIT [2006]: European Innovation Scoreboard 2006. Comparative Analysis of Innovation Performance. Maastricht Economic Research Institute on Innovation and Technology (MERIT).
http://www.proinno-europe.eu/doc/EIS2006_final.pdf
- Mosoniné Fried Judit – Szunyogh Zsuzsanna [2008]: Kutatás és fejlesztés a közszférában. *Közgazdasági Szemle*, 1. sz.
- Oriens [2008]: Kilábalás. Tanulmány a magyar gazdasági növekedés fellendítéséről.
<http://www.kilabalas.hu/static/designs/kilabalas/portlets/portlet.application.DocumentStorage/getFile.jsp?order=getFile&id=62>
- Parvan, S-G. [2007]: Community Innovation Statistics. Statistics in Focus, 116/2007, Eurostat,
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-07-116/EN/KS-SF-07-116-EN.PDF
- Sapir, A. – Aghion, P. – Bertola, G. – Hellwig, M. – Viñals, J. – Pisani-Ferry, J. – Rosati, D. – Wallace, H. [2003]: An Agenda for a Growing Europe. The Sapir Report.
<http://www.euractiv.com/ndbtext/innovation/sapirreport.pdf>
- Szalavetz Andrea [2008]: A fejlesztő állam tudomány- és technológiapolitikája. *Külgazdaság*, 11–12. sz.
- Szanyi M. [2007]: Kis országok innovációs rendszereinek összehasonlító elemzése – tanulmányok Magyarországra. Összefoglaló tanulmány. MTA Világgazdasági Kutatóintézet. Kézirat, előzetes változat.
- Török Ádám [2006a]: Stratégiai ágazat stratégia nélkül? A magyar K+F teljesítménye és versenyképessége nemzetközi összehasonlításban. Savaria University Press, Szombathely.
- Török Ádám [2006b]: Elmaradottság, felzárkózás és innováció az Európán kívüli nem OECD-országokban. *Közgazdasági Szemle*, 11. sz.
- Varga A. [2004a]: Regionális innovációs politika. Amerikai tapasztalatok és magyarországi lehetőségek. GKK műhelytanulmány, 3. sz.
- Varga A. [2004b]: Az egyetemi kutatások regionális gazdasági hatásai a nemzetközi szakirodalom tükrében. *Közgazdasági Szemle*, 3. sz.